

TEMA 8. ORÍGENS I CONSOLIDACIÓ DEL CATALANISME (1833-1901)

1. FONAMENTS CULTURALS: LA RENAIXENÇA

La **Renaixença** va ser un moviment cultural i literari que tenia com a objectiu recuperar l'ús de la llengua i dels senyals d'identitat catalans.

1.1. La societat civil, bressol del catalanisme

La majoria de la població va mantenir la llengua catalana com a la pròpia tot i que el castellà era l'única oficial de l'administració pública, de l'ensenyament i de tots els actes oficials.

La societat catalana va crear moltes **entitats culturals** i **cíviques** d'afiliació voluntària com ateneus, editorials, centres excursionistes, etc. També **revistes** i **publicacions** que van organitzar moltes campanyes en defensa de la llengua i a favor de recuperar la història i les tradicions culturals i folklòriques. Va ser la societat civil catalana, el poble, i no el món oficial (ajuntament, diputacions, universitat...) que es va plantejar reivindicar l'ús del català.

1.2. La Renaixença literària i cultural

La Renaixença va ser un **moviment cultural** que va sorgir per reivindicar l'ús públic i literari de la llengua catalana. Marca el començament de la Renaixença la publicació en català de l'oda a la pàtria de Bonaventura Carles Aribau.

Al voltant d'aquest moviment es van agrupar **intel·lectuals** i **erudits** que van investigar les arrels de la **literatura**, la **història**, el **dret** i el **folklore** catalans per recuperar i reivindicar la identitat pròpia.

Es va fer un estudi del passat medieval, impulsat per literats com Milà i Fontanals i Bofarull. També per juristes com Francesc Permanyer i Manuel Duran.

Finalment, filòlegs, folkloristes i músics entre els quals destaca Marià Aguiló, es van dedicar a ajuntar paraules, llegendes, cançons, etc.

L'any 1858 es van començar a celebrar els moderns **Jocs Florals** (*Concursos literaris. Enviaven poesies i grans obres que donàven molta fama a la llengua catalana*).

- Va ser una plataforma per promoure i difondre la llengua catalana i per estimular els poetes a escriure en la seva llengua.

Gràcies als Jocs Florals, els escriptors es van començar a preocupar de crear un model de **llengua literària culta**. Van destacar escriptors com Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà i Narcís Oller.

1.3. La Renaixença popular

Hi va haver uns quants escriptors, que defensaven l'ús del “**català que ara es parla**”.

- Frederic Soler, que es va fer famós amb el pseudònim de Serafí Pitarrà. (*moltes obres eren sarcàstiques amb paraules que gent d'una classe social alta no els agradava sentir, per això s'havia de posar un pseudònim*).
Don Jaume el Conquistador, La botifarra de la llibertat...
- Josep Anselm Clavé. Feia música per pacificar els treballadors. Va portar moltes corals a diverses empreses i també l'escola perquè si volien anar a la coral havien d'aprendre a llegir.
- Abdó Terradas: *El rei Micomicó*
- Valentí Almirall *Lo catalanisme*

2. ELS PRIMERS MOVIMENTS ANTICENTRALISTES

2.1. El progressisme radical i l'anticentralisme

Les diferents constitucions del nou Estat lliberal van definir Espanya com a nació única i van apostar per un model d'organització estatal basat en la centralització política, econòmica, administrativa, jurídica i militar.

En el regnat d'Isabel II, l'Estat liberal va ser molt criticat per certs sectors del progressisme català que no estaven d'acord en aquesta centralització tan radical.

Es van produir moviments populars, **bullagues**, entre el 1835 i el 1843 que van fer evident el descontentament i van ser una primera mostra d'oposició al centralisme. Tant en la insurrecció de Barcelona com en **la Jamància** del 1843 s'hi van formular projectes de reforma de l'Estat amb un fort contingut anticentralista, federal i popular.

Durant la Dècada moderada, 1844, es va produir un augment del centralisme, acompanyat d'una política d'ordre públic molt dura; van declarar l'Estat de guerra a Catalunya diverses vegades. Això va fer que moderats catalans es mostressin descontents amb l'uniformisme cultural i que reivindicessin el **particularisme català**. Escriptors i polítics com Jaume Balmes, Joan Mañé i Flaquer i Manuel Duran i Bas van defensar la **descentralització** de l'Estat.

2.2. Les propostes foralistes del carlisme

El carlisme va tenir una forta adaptació a Catalunya, sobretot a les zones rurals. Defensaven els principis absolutistes i tradicionalistes; van defensar les institucions tradicionals de Catalunya i de la seva particularitat.

DOC 1. El restabliment dels furs antics

1. La incorporació del Principat, igual que Estats d'Aragó, València i Mallorca a la Corona de Castella, va ser per via d'una unió federativa que els permet conservar les lleis antigues i privilegis.
2. El rei de Castella no pot ser reconegut com a comte de Barcelona si no ha jurat a les Corts generals defensar els furs del Principat.
3. Corts generals a Catalunya cada any.
4. No hi ha quintes a Catalunya, tots els habitants són soldats i han d'agafar les armes quan hi hagi perill.

2.3. El federalisme

El 1868, amb l'aparició del Partit Republicà Democràtic Federal, les idees federals van escampar-se políticament, va ser una cosa significativa a Catalunya, sobretot en els medis urbans, on va rebre el suport de la petita burgesia i va tenir una difusió important entre el proletariat industrial (treballadors).

Francesc Pi i Maragall, el principal teòric del federalisme, va dir que Espanya era una nació que havia de garantir la plena participació dels ciutadans, l'exercici de les llibertats, la protecció dels drets i la igualtat jurídica. En conseqüència, defensava que **l'Estat federal espanyol** havia de ser el resultat de la unió voluntària dels diferents pobles o regions de la Península.

L'any 1869 un grup de federals catalans, on hi havia Valentí Almirall i Josep Anselm Clavé, van signar el **Pacte federal de Tortosa**: constituïa un acord per impulsar un Estat federal espanyol.

La caracterització de com havia de ser un Estat Federal es va concretar durant la proclamació de la 1ª República i es va fer efectiva amb el projecte de Constitució del 1873. Però el fracàs de la República i la nova situació política de la Restauració van fer perdre influència al republicanisme.

Josep M. Vallès i Ribot, principal referent del federalisme a Catalunya, ja que Pi i Maragall vivia a Madrid, va proposar el 1883, la redacció d'un projecte de Constitució de l'Estat Català dins la Federació Espanyola.

3. EL COMENÇAMENT DEL CATALANISME POLÍTIC

3.1. La Jove Catalunya i el Centre Català

Valenti Almirall va ser considerat un dels principals impulsors del catalanisme polític. La tasca propagandística el va portar a promoure el **Primer Congrés Catalanista**: pretenia aplegar tendències diverses.

L'any 1881 Almirall es va distanciar de Pi i Maragall i es va decidir a impulsar una acció política específicament catalana al marge dels partits d'àmbit estatal. Es va acordar la formació d'un partit, el **Centre Català**, encarregat de desenvolupar un programa reivindicatiu (llengua, dret civil, divisió comarcal, proteccionisme econòmic) i de crear nuclis propagandístics del catalanisme.

L'any 1883 el Centre Català va convocar el **Segon Congrés Catalanista**: es va denunciar el caràcter sucursalista dels partits dinàstics a Catalunya i es va fer una crida als polítics catalans perquè els abandonessin i s'impliquessin en organitzacions estrictament catalanes. (*No votar els partits que no fan tanta política a Catalunya*).

El Congrés va quedar inacabat per causes polítiques conjunturals, però també per les diferències entre els diferents sectors del catalanisme que, malgrat que arribaven a acords entre qüestions específiques com la defensa del proteccionisme i del dret català, representaven posicions ideològiques força diferenciades.

3.2. El fracàs d'ampliar les bases del catalanisme

El projecte d'Almirall, recollit a l'obra *Lo catalanisme*, de fer una **organització interclassista** que aplegués tots els corrents del catalanisme i que esdevingués una força política amb capacitat per intervenir a les eleccions va ser impossible.

D'una banda, Almirall representava un catalanisme massa republicà per atreure amplis sectors de la burgesia catalana.

De l'altra, el projecte no remarcava tant el contingut social del moviment com el republicanisme federal i no va saber atreure's tampoc les bases populars.

A més, les diferències d'alguns membres del Centre Català amb l'orientació progressista d'Almirall van conduir a l'escissió del moviment.

3.3. La Lliga de Catalunya i el missatge a la reina regent

El Centre Català va patir una escissió i va conduir a la formació de la **Lliga de Catalunya** (1887). Va incorporar homes com Narcís Verdaguer, Lluís Domènech i Montaner, Josep Puig i Cadafalch, Enric Prat de la Riba i Àngel Guimerà.

Aquesta nova organització, tenia un caràcter **més conservador** que el projecte d'Almirall, amb la qual cosa va connectar millor amb una burgesia cada cop més descontenta de la política dinàstica.

El nou grup va fer les seves reivindicacions de:

- L'oficialitat de la llengua catalana
- La defensa del dret civil català
- El proteccionisme
- L'execució d'una política exclusivament catalana.

Una de les seves primeres iniciatives va ser el **Missatge a la Reina Regent**, adreçat a Maria Cristina, en el qual es demanava l'autonomia per a Catalunya.

L'any següent la Lliga de Catalunya va propoure una campanya en defensa del dret civil català. Finalment, el govern va accedir a canviar la redacció del Codi Civil, i aquest fet va ser presentat com "la primera victòria del catalanisme".

5. EL CATALANISME CONSERVADOR

A la dècada del 1890 van emergir amb fora les tendències del catalanisme conservador.

5.1. El catalanisme tradicionalista: Torras i Bages

Durant la implantació de l'Estat liberal, una bona part del clero català s'havia unit amb el carlisme i havia adoptat posicions integristes i antiliberals. Al llarg de la Restauració, una part del clero va abandonar aquests plantejaments per buscar un espai dins el liberalisme més conservador. Hi va tenir un paper important el **vigatanisme**, un moviment cultural i intel·lectual impulsat pels membres de les institucions eclesiàstiques de la ciutat de Vic.

L'acostament del clero català al catalanisme conservador va estar liderat per clergues com Jaume Colell i el bisme Josep Morgades, en un intent de cristianitzar un moviment que havia començat desde posicions laiques. Aquest grup va dotar-se d'un òrgan de premsa, el setmanari *La Veu del Montserrat*, i entre les seves iniciatives cal destacar les campanyes a favor de la celebració del mil·lenari de Montserrat i la restauració del monestir de Ripoll, com també l'exigència que els bisbes fossin catalans.

La tradició vigatana es va associar amb Josep Torras i Bages, bisbe de Vic, que va defensar un **catalanisme d'arrels cristianes**.

Es va publicar *La tradició catalana*, en què es defensava que l'esperit de Catalunya reposa en la família, la propietat i la religió, refusava els plantejaments de canvi social, presentava una edat mitjana idealitzada com a model de valors que calia aplicar al present i defensava una estratègia regionalista allunyada de l'acció política.

Aquest moviment defensava el protagonisme que havia de tenir el clero en la regeneració de la societat catalana. Demanava mantenir-la dins dels principis d'un catalanisme tradicionalista i d'arrel cristiana.

5.2. La Unió Catalanista i l'Assemblea de Manresa

El dirigent de la Lliga de Catalunya, Narcís Verdager i Callís, va proposar la fundació d'una nova entitat que coordinés tots els grups catalanistes comarcals d'arreu de Catalunya.

Es va constituir la **Unió Catalanista** amb l'objectiu que fos una federació de tots els grups, centres, associacions, ateneus i publicacions

Finalitat: difondre les idees regionalistes i elaborar un **programa comú** per a tots els grups catalanistes. La nova entitat va tenir un suport important a la Catalunya rural.

La base social estava formada sobretot per propietaris mitjans, comerciants, professionals liberals i intel·lectuals.

El seu punt feble van ser les diferències entre els membres que s'oposaven a participar en la vida política, i els defensors de convertir-se en una organització que participés en les eleccions.

Un dels primers actes de la Unió Catalanista va ser la celebració a Manresa (1892). Es va aprovar un programa polític que va rebre el nom de *Bases per a la Constitució Regional Catalana*. Aquest document era conegut com **Bases de Manresa**:

- Reconeixia la plena sobirania de Catalunya
- Proclamava l'oficialitat de la llengua catalana
- Defensava restablir les antigues institucions del país

Les bases de Manresa

Estaven estructurades en 17 articles i definien un poder regional que es basava en la plena sobirania de Catalunya.

- Les competències de l'Estat central quedaven força limitades, i se n'atorgaven d'absolutes al poder català en matèria legislativa, educació, justícia, ordre públic, etc.
- S'hi proclamava l'oficialitat de la llengua catalana
- Es demanava que els càrrecs públics a Catalunya només fossin exercits per catalans
- S'hi declarava voluntari el servei militar.

- Defensaven el restabliment d'antigues institucions i la vinculació de Catalunya amb Espanya per mitjà d'un pacte d'aquestes institucions amb la Corona.

7. EL CATALANISME COM A REGENERACIONISME

La crisi del 1898 va afavorir el salt del catalanisme amb la creació de la **Lliga Regionalista**

7.1. L'oportunitat: el desastre del 98

El desastre del 1898 ca Catalunya va significar la **irrupció del catalanisme** el la vida política.

7.2. La candidatura dels quatre presidents

L'any 1899, amb el fracàs del projecte regeneracionista del govern Silvela-Polavieja, els dirigents de les corporacions econòmiques i ciutadanes de Barcelona, que actuaven com a portaveus polítics de la burgesia van crear un grup polític: la **Unió Regionalista**. El seu programa demanava una autonomia política i administrativa per a Catalunya.

Paral·lelament a aquesta iniciativa, el grup que publicava el diari *La Veu de Catalunya* va abandonar la Unió Catalanista i va fundar el **Centre Nacional Català**. Format per joves professionals com Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó, Jaume Carner, Lluís Duran, etc.), eren favorables a la intervenció del catalanisme en la política per la via electoral.

Al 1901, la Unió Regionalista i el Centre Nacional van arribar a l'acord de presentar una candidatura unitària a les eleccions perquè:

- La Unió Regionalista tenia una base social d'industrials i comercials, però no disposava d'un projecte polític definit ni de dirigents amb experiència
- El Centre Nacional tenia un programa polític possibilista i dirigents experts, però necessitava suports socials.

Aquesta iniciativa es va conèixer com la "**candidatura dels quatre presidents**", ja que l'encapçalava Albert Rusiñol, el doctor Bartomeu Robert, l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner i el comerciant Sebastià Torres. Tots havien estat presidents d'institucions catalanes.

Els partits dinàstics van triomfar a Catalunya però la candidatura catalana va imposar-se a Barcelona i va aconseguir l'elecció dels quatre regionalistes.

7.3. Un partit de nou tipus: la Lliga Regionalista

L'èxit de la candidatura unitària va afavorir la fusió dels dos grups en una nova entitat política: La Lliga Regionalista, un partit que va fer del diari *La Veu de Catalunya* el seu òrgan de difusió principal i que va consolidar la força electoral del catalanisme.

Les victòries del 1901 van marcar una senyal dins el corrupte sistema electoral de la Restauració, perquè va ser el primer cop que candidatures “no dinàstiques” van guanyar a Barcelona.

A partir d'aquell moment, l'hegemonia electoral es va disputar entre **republicans** i **catalanistes**, que es van convertir en les opcions polítiques majoritàries.

La Lliga va posar fi a la corrupció electoral i va saber dotar-se d'una organització eficaç i moderna (afiliats, centres polítics...)

Primer, el partit tenia influència entre els industrials, comerciants i professionals de Barcelona, després es va expandre cap a la resta de Catalunya i es va convertir també en un partit força dominant entre els propietaris agraris. El seu programa polític va ser capaç d'ajuntar la majoria dels **sectors benestants** del país disposats a lluitar contra el corrupte i ineficaç sistema centralista de la Restauració i a favor d'un **reformisme polític** que atorgués l'autonomia a Catalunya,